

בס"ד

נושא העבודה

הלנת שכר

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי

תוכן עניינים

1	שער	
2	תוכן עניינים	
3	הקדמה אישית	
4	מבוא	פרק ראשון
5	משפט עברי - מקורות איסור הלנת שכר	פרק שני
9	השפעת המשפט העברי בבתי דין כיום	
10	העונש במשפט העברי על הלנת שכר	
	משפט ישראלי – העונש במשפט הישראלי	פרק שלישי
12	על הלנת שכר והשוואתם לפיצויים עונשיים	
14	טעמים בעד הטלת פיצויי הלנה עונשיים	
16	טעמים נגד הטלת פיצויי הלנה עונשיים	
17	סעיף 18 לחוק – הפחתת פיצויי הלנת שכר	
18	השוואת המשפט העברי והמשפט הישראלי	פרק רביעי
19	סיכום	פרק חמישי
20	ביבליוגרפיה	פרק שישי

הקדמה אישית

שמי רביד חמדי הלוי והנושא שקיבלתי לעבודת הגמר במסגרת לימודי "נוער שוחר משפט עברי" הוא **הלנת שכר**, מאוד שמחתי שקיבלתי נושא זה מכיוון שמילדות התעניינתי במשפטים, אבי עורך דין והוא הרבה לספר לי על נושא זה.

בשנים האחרונות אנו עדים יותר ויותר למקרים שבהן שכרם של עובדים מולן על ידי המעסיקים שלהם, ותופעה זו של הלנת השכר הולכת ומתגברת והרגשתי צורך אישי להכיר את הנושא מכיוון שאני תלמיד בכיתה י"ב וזהו גיל שנערים רבים כבר עובדים בו.

לאחר שהתעניינתי והתעמקתי בנושא גיליתי דברים שלא ידעתי על נושא זה, הופתעתי לדעת על כמות החומר שיש במשפט העברי, ושנושא זה הוא בעל מקורות רבים במשפט העברי.

בחיי אני דוגל מאוד בצדק, ובעיניי חוק הלנת שכר זה חוק שבא לעשות צדק למולן, דבר שקירב אותי ממש להתעניינות בנושא זה.

עוד סיבה שחיזקה את התעניינותי בנושא זה היה ההליך המשפטי שליווה את סבי זכרונו לברכה ואת משפחתי במשך תקופה, כנגד מעבידו אשר הלין את שכרו של סבי.

עבודה זו תתמקד במקורות ההלכתיים כפי שבאו לידי ביטוי במשפט העברי והתפתחותם ושילובם במשפט הישראלי.

מבוא

הנושא שנבחרתי לעשות בעבודה הוא הלנת שכר .

הלנת שכר הוא מצב שבו עובד אינו מקבל את מלוא שכרו במועד המחויב על פי חוק , עוסק בכך בישראל חוק הגנת השכר . חוק הגנת השכר , תשי"ח – 1958 הוא החוק העיקרי המעגן את איסור הלנת השכר במדינת ישראל .

חוק זה הביא איתו מספר חידושים ועיגונים ממה שהיה מקובל לפני חקיקתו ובנוסף מקביל בהרבה מישורים לחקיקה בינלאומית בנושא .

בחלקה הראשון והשני של עבודה אתייחס לעמדת המשפט הישראלי והמשפט העברי בנוגע לנושא .

החלק השלישי והאחרון של העבודה אשווה בין המשפט העברי למשפט הישראלי .

במהלך העבודה אשתמש בכלים מדעיים כמו מאמרים , מחקרים , ספרים ופסקי דין

במטרה להבין ולהציג את התפתחות הנושא מהמסורת היהודית עד להיום שבו

חוק הלנת השכר נהוג היום במדינתנו .

משפט עברי

מקורות איסור הלנת שכר מתוך המשפט העברי

לאיסור הלנת שכר יש מקורות רבים במשפט העברי, ונראה כך כי בנושא זה התעסקו גם בעבר אבות אבותינו, מה שמראה לי שנושא זה היה חשוב והכרחי לא רק לדור של היום אלא גם לדורות קודמים.

מקורות המשפט העברי, הנוגעות להלנת שכרו של עובד מראים עד כמה גדולה חומרת המלין שכר. איסור זה מוזכר בשני מקורות במקרא:

א. בספר ויקרא, פרק י"ט, פסוק י"ג נאמר:

"לא תעשק את רעך ולא תגזל ולא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר".¹

ב. בספר דברים, פרק כ"ד, פסוקים י"ד ו- ט"ו נאמר:

"לא תעשק שכיר עני ואביון מאחיק או מגרך אשר בארץ בשעריך. ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ה', והיה בך חטא".²

פסוקים אלה כוללים כמה איסורים שלהם מכנה משותף – האיסור לעכב השבת ממון של אדם המוחזק בידי אדם אחר.

התלמוד קובע כי מקרה של הלנת שכר יכול לבוא לידי מעבר על כל חמשת האיסורים, כמו שהתלמוד קובע: "כל הכובש שכר שכיר עובר בה' שמות הללו ועשה כלומר (חמישה איסורי לא תעשה, ומצוות עשה אחת) משום "בל תעשק את רעך", ומשום

¹ ויקרא, י"ט, י"ג.
² דברים, כ"ד, י"ד – ט"ו.

"בל תגזול", ומשום "בל תעשק שכיר עני", ומשום "בל תלין", ומשום "ביומו

תתן שכרו" ומשום "לא תבוא עליו השמש".³

תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף קי"א, עמוד א'.

המשנה מבחינה בדבריה בכמה סוגים של שכירים: "שכיר לילה", "שכיר יום", "שכיר שעות", ועוד כמה סוגי שכירים, "שכיר שבת", "שכיר שנה", "שכיר שבוע" (שבע שנים) וכו', כלומר אדם ששכרו אותו לעבודה במהלך היום (שכיר יום), וסיים את עבודתו עם רדת הלילה, גובה את שכרו עד למחרת בבוקר, כמו שכתוב "לא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר". וכך גם לגבי אדם שנשכר לעבודה במהלך הלילה (שכיר לילה), וסיים את עבודתו עם עלות היום, יגבה את שכרו עד הסוף, כמו שנאמר "ולא תבוא עליו השמש".

אך דינו של שכיר השעות שונה במעט מדינם של שכירי היום והלילה, שמקרה של שכיר השעות אם נגבה למשך שעות הלילה גובה את שכרו עד לסיום אותו לילה, וכן אם נשכר בשעות היום גובה את שכרו עד סיום אותו יום.

אף דינם של שכירים שנשכרים לעבודה יותר מיממה, כמו שכירי החודש, השנה, השבוע והשבת, דומה בקצת לדינו של שכיר השעות, שכן בסוף תקופת עיסוקם ניתנת להם הזכות לגביית שכרם, אך היא תלויה בזמן סיום העבודה שאותה הצטרכו לעשות. אם סיימו ביום גובים עד סוף אותו יום, אך אם סיימו בלילה גובים עד לסיום היום שאחרי.

בדינים האלה המשנה קובעת, כי חיוב התשלום חל בסיום העבודה ולא במהלך העבודה, ולכן חישוב זמן איסור עיכוב התשלום מתחיל רק מסיום העבודה, ובהתאם לכללים הקבועים שמוזכרים במשנה.

³ בבלי, בבא מציעא קי"א, ע"א.

אך במשנה כמה הסתייגויות לאיסור זה , בתחילה יש על השכיר לתבוע את שכרו ,
אך אם אין השוכר מודע שהשכיר רוצה את שכרו – אין בכך איסור.

ובנוסף אם בוצע תשלום באמצעות צד שלישי , "חנווני" בלשון המשנה – והחייב הורה
לצד השלישי לשלם לשכיר , לא חל איסור .

הרמב"ם במשנה תורה, הלכות שכירות פרק יא' הלכות א-ב: "מצוות עשה ליתן שכר
השכיר בזמנו שנאמר ביומו תיתן שכרו. ואם אחרו לאחר זמנו עובר בלא תעשה
שנאמר ולא תבוא עליו השמש... כל הכובש שכר שכיר כאלו נטל את נפשו ממנו
שנאמר ואליו הוא נושא את נפשו. ועובר בארבע אזהרות ועשה. משום בל תעשוק
ומשום בל תגזול ומשום לא תלין פעולת שכיר תגזול ומשום לא תבוא עליו השמש
ומשום ביומו תיתן שכרו ... " ⁴

בשו"ע , חושן משפט , סימן של"ט , סעיף ח' נפסק - כי קיים גם איסור מדרבנן בהלנת
השכר: "עבר זמנו , אין בעל הבית עובר משום בל תלין ומכל מקום חייב ליתן לו מיד.
ובכל עת שישהה , עובר על לאו של דבריהם שנאמר אל תאמר לרעך וגו' " ⁵.

הרמב"ם גם מוסיף ומתייחס בחומרה רבה לאדם המלין שכר של אדם אחר אשר גם
עובר על חמש עבירות , וגם כאילו נטל את נפשו ממנו .

מקורות נוספים המתייחסים להלנת שכר במשפט העברי :

ג. הנביא מלאכי מתרי כנגד " עושקי שכר השכיר " המילים אלה :

" וקרבותי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר

⁴ משנה תורה , הלכות שכירות , פרק יא' הלכות א-ב.
⁵ שולחן ערוך , חושן משפט , סימן של"ט סעיף ח'.

ובעשקי שכר-שכיר אלמנה ויתום ומטי גר ולא יראוני אמר ה' צבאות".⁶
(ספר מלאכי , פרק ג', פסוק ה').

ד. את הפסוק במשלי ג' כ"ח : " אל תאמר לרעיך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך".⁷

פרשו חז"ל למי שמשהה תשלום שכר שכיר (בבא מציעא ק"י עמוד ב').

ה. מהדורת כהנא , פרק ד' , י"ד : בספר טוביה מן הספרים החיצוניים נאמר שטובי הזהיר את טוביה בנו ש"לא תלין פעולת אדם העושה לך מלאכה , אלא מיד תתן לו אותה. "

ככל שעניין הלנת השכר נוגע לסנקציות שאין הם במקור חיוב ממוני , נמצא שבמרוצת השנים הותקנו תקנות בכדי להביא את המעסיק לשלם את מלוא שכרו של העובד במועד .

לעובד ניתנה הזכות לעכב את קניין המעסיק שהובאו לחזקתו עקב מלאכתו עד לתשלום השכר. ישנן תקנות העוסקות בהיקף זכות העיכבון בגין שכר כגון הטלת מגבלה על המשך לימודיו של תלמיד כאשר אביו לא פרע את שכר המלמד .

⁶ מלאכי , ג' , ה' .
⁷ משלי , ג' , כ"ח.

השפעת המשפט העברי בבתי הדין בישראל

גם כיום ניתן לראות כיצד משתלב נושא הלנת השכר במשפט העברי בבתי הדין בישראל, ואת השפעתם של מקורות המשפט העברי בדין הישראלי וְאוּ בַפְסְקֵי הַדִּין כִּיּוֹם.

לדוג' בפרשת עיריית לוד⁸, השופט רבינוביץ' מצרף לשעתו חלק ממקורות ההלכה בנושא הלנת השכר, שהבאנו לעיל.

כמו כן, השופט שמואל טננבוים, פסק דין רפאל ברנז נ' המועצה הדתית בת ים⁹, שעסק בין היתר בפיצויי הלנת שכר במשפט העברי, נותן סקירה רחבה על מקורות המשפט העברי בעניין זה וגם מהם למדנו את התייחסותו החמורה של המשפט העברי להלנת שכרו של עובד.

וכך רואים שהמשפט העברי ומקורותיו והתייחסותו בנושא הלנת השכר עדיין משפיע גם היום בבתי הדין בישראל, שכן שופטים בכירים נעזרים במשפט העברי ובמקורותיו בפסקי הדין שלהם.

יש לציין שנושא זה ונושאים הסובבים לו, נסקרו בפירוט בספרו של פרופ' נחום רקובר.¹⁰

ובנוסף בחוות הדעת של ד"ר יובל סיני, נוכחת התייחסות מפורטת לשאלת ההלנה על פי החוק הקיים.¹¹

⁸ ע"ע, 1242\00, עיריית לוד נ' אבלין דהן, פס"ד מיום 28.7.05.

⁹ ע"ע, 5139\05, רפאל ברנז נ' המועצה הדתית בת ים, פס"ד מיום 18.1.09.

¹⁰ פרופ' נחום רקובר, "המסחר במשפט העברי", ירושלים 1987, עמ' 137-148, 182-214.

¹¹ דר' יובל סיני, "פיצויים בגין הלנת שכר", המרכז ליישומי משפט עברי, המכללה האקדמית נתניה, תשס"ז.

העונש במשפט העברי על הלנת שכר :

המשפט העברי בהתייחסו להלנת השכר נוקט בעיקר בסנקציה שמקורה בידי שמיים .

מתן פיצוי בגין הלנת שכר נתפס על ידי רבים מחכמי ההלכה כהערמת ריבית , האסורה מהתורה , אך היה מי שטען "שפועל יכול לתבוע מה שיכול היה להרוויח ממעות השכר , אילו נפרעו לו בזמן " (הראבי"ה)

אך אפילו תלמידו של הראבי"ה , רבי יצחק בר משה "אור זרוע" , לא הסכים עם מורו וטען שהמעביד פטור מפיצוי זה מכיוון שזוהי ריבית אסורה .

העונש בידי שמיים של כובשי שכר שכיר בא לידי ביטוי , בין השאר , במאמר חז"ל במסכת סוכה דף כט' , עמ' ב' :

" אמר רב : בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון : על כובשי שכר שכיר , ועל עושקי שכר שכיר , ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנים על חבריהן , ועל גסות הרוח " .¹²

דברים חמורים לא פחות אנו מוצאים במדרש תנאים¹³ לדברים פרק כד' , פס' טו' : "בשלושה דברים נפרעין מן האדם מגופו אבל לא מממונו ואלן הן הכובש שכר שכיר והנודר ואינו משלם " .

בנוסף מדרש איכה מתייחס וזוקף את עונש הגלות בבית ראשון , בין השאר , לחובת עוון כובשי שכר שכיר .¹⁴

(איכה רבה , פרשה א' , פסקה כח')

¹² בבלי , סוכה , כט' , ע"ב .

¹³ תנאים לדברים , כ"ד , ט"ו .

¹⁴ איכה , פרשה א' , פסקה ח' .

הזוהר בפרשת קדושים פסקה פ"ד שואל:

" לא תלין פעולת שכיר, למה ? שכתוב, ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו. לא תבוא עליו השמש, היינו, תזהר, שלא תאסף בשבילו מן העולם, מטרם שיגיע זמנך להאסף. כש"א (כמו שאתה אומר - ע.ר) עד לא תחשך השמש וגו', שרומז על פטירת אדם מן העולם. מכאן למדתי דבר אחר.

אשר מי שממלא נפש העני, הנה אפילו כשמגיעים ימיו להסתלק מן העולם, הקב"ה ממלא את נפשו, ונותן לו יותר חיים" (פירוש הסולם).¹⁵

במילים אחרות הזוהר רואה את הסתלקותו של אדם מן העולם בטרם עת, בין השאר,

כעונש בשם הלנת שכר, ראייה זו של הזוהר רק מראה את החומרה שהזוהר רואה באיסור הלנת השכר.

מקורות אלה במשפט העברי מבטאים עד כמה ראו בחומרה המקורות היהודיים את הלנת הסחר, כמה האיסור חמור, ולאיזה צרות עלול עוון זה להביא.

¹⁵ הזוהר, פרשת קדושים, פסקה פ"ד.

משפט ישראלי

העונש במשפט הישראלי על הלנת שכר

בדיני הנזיקין הישראליים מוכרת מערכת הפיצויים הנקראת "פיצויים עונשיים" (מכונים גם "פיצויים לדוגמא") ישנם שני מאפיינים להגדרת הפיצויים העונשיים :

מטרת הפיצויים העונשיים היא ענישת המזיק בשל התנהגותו המזיקה , והם סכום הכסף אותו על המזיק לשלם לניזוק ואשר אינו נקבע לפי שעור הנזק שנגרם לניזוק בעולתו של המזיק .

למרות האמור , מטרת הענישה אינה המטרה היחידה של הפיצויים העונשיים , ויש אלו שרואים בפיצויים עונשיים גם אמצעי להשגת מטרות אחרות כגון : "גינוי" , "גמול" , "חינוך" ו-"הרתעה" .

פיצויים עונשיים אינם כמו הפיצויים הרגילים בכך , שהם לא נועדו להשיב את מצב הניזוק לקדמותו , אלא נועדו לקדם מטרות אחרות. אך יחד עם זאת , ומטבע הדברים , באשר זכאי הניזוק לפיצויים עונשיים , בדרך כלל הוא יהיה זכאי גם לפיצויים מפצים (כלומר פיצויים שנועדו להשיב את מצבו לקדמותו) , ואלה עשויים להיווסף לפיצויים העונשיים.¹⁶

השוואת פיצויי הלנה לפיצויים עונשיים

מאפייני הפיצויים העונשיים כמו שאמרנו לעיל הם :

שיעור הפיצויים אינו נגזר משיעור הנזק , ומטרת הפיצויים היא ענישת המזיק בשל התנהגותו המזיקה¹⁷ . מאפיינים אלו מתקיימים בפיצויי הלנת שכר . אנו רואים שפיצויי הלנה כוללים את המאפיין הראשון של פיצויים עונשיים בכך שמנגנון קביעת פיצויי ההלנה אינו מתייחס בשום דרך לשאלת גובה הנזק אשר נגרם בפועל לעובד .

¹⁶ ר' בן ישראל , "משפוט יחסי העבודה - תמונת מצב ישראלית - הרהורים ראשוניים" שנתון משפט העבודה א (תש"ן) 7 , 9 .
¹⁷ מ' גולדברג , "פסיקת בית הדין לעבודה על פי עקרונות המשפט המנהלי" , ספר לנדוי , (תל אביב תשנ"ה) , כרך ב' (699 בעמ' 701 .

לפי "דברי ההסבר להצעת החוק" של הכנסת, מבואר כי מטרת פיצויי הלנת שכר הן ענישת מליני השכר, מלחמה בנוהג הלנת השכר באמצעות הרתעה, חינוך ושמירה על הגינות ביחסי העבודה, אשר הלנת שכר היא אינה נוהג הוגן.

אך עם זאת ישנם דרכים להיות פטור מפיצויי ההלנה ועל כן מעביד אשר טעה טעות כנה או שהלין מסיבות שלא היו לו שליטה עליהן, עושי להיות פטור מפיצויי ההלנה.

ועוד יש להוסיף את הוראת החוק שאומרת שחילוקי דעות בדבר עצם החוב, יכולים להיות גם סיבה להפחתת פיצויי ההלנה.

ניתן לתאר מטרות אלה באופן ישיר כ-"הרתעה", "חינוך", ו-"חינוך".

וכן אפשר באופן עקיף לטעון כי המטרות של "הרתעה", "חינוך" ו-"ענישה" כוללות בתוכן גם את המטרות של "גמול" ושל "גינוי", וזאת גם אם המחוקק לא הזכיר במפורש מטרות אלו.

מטרות המחוקק כוללות גם את המטרה הראשית, וקובעות כי הלנת שכר היא התנהגות אשר צריכים "לגנות" אותה ו"להרתיע" מפניה וכיוצא בזה.

לעומת זאת ד"ר ס' אדלר, נשיא בית הדין הארצי לעבודה גורס כי פיצויי ההלכה אינם בגדר "פיצויים עונשיים", אלא זו המצאה מקורית של המחוקק הישראלי.¹⁸

מעיון בחיבורו, ניתן להסיק כי סברתו מבוססת על שלילת שיקול הדעת מבתי הדין בחלק מהמקרים ועל שיעורם הגבוה עד ללא גבול של פיצויי ההלנה. יחד עם זאת ברור לנו, שמחלוקת זו אינה מחלוקת של ממש, אלא מחלוקת סמנטית בלבד. ד"ר אדלר גם סבור כי פיצויי ההלנה לא נקבעו לפי מידת נזקו של הניזוק, וגם הוא סבור, כי מטרתם להרתיע מפני הלנת שכר.

¹⁸ השופט ס. אדלר "פיצויי הלנה: חוק ופסיקה" שנתון משפט העבודה, תשנ"ו – 1996.

טעמים בעד הטלת פיצויי הלנה עונשיים

בחלק הקודם של העבודה דיברנו , כי פיצויי הלנה עונשיים נועדו למנוע ולמגר את התופעה של הלנת השכר , עכשיו נברר מהם היו הטעמים בעת הגשת החוק .

בעת הגשת הצעת החוק לשולחן הכנסת , שר העבודה אז , מרדכי נמיר אמר את הדברים הבאים : " העיקרון ששכר עבודה , להבדיל מחובות אחרים , חייב להיפרע מיד , מכיוון שבו תלוי קיומם של בני אדם , אשר כל רכושם או עיקר רכושם הוא פרי עמלם , הוא מיסודו של כל משטר חברתי נאור " ¹⁹.

אנו רואים פה לפי אמירת דברים אלו של שר העבודה , מדוע חוק הלנת השכר הוא כה חשוב שכן זהו לא סתם שכר של עובד , אלא זה פרי עמלם , אמצעי חשוב להתקיימותם , והוא בעצם עיקר רכושם , ואינו סתם חוב אחר , הרי אדם צריך להתקיים משכר זה , ולרוב גם שפחתו ולכן אינו חוב כשאר החובות .

בזמן הבאת החוק לדיון בקריאה שנייה ושלישית דנה הכנסת השלישית בישיבתה ה- 198 במטרות החוק ובטעמיו .

נציג מפא"י דאז , אמר כי חוק הגנת השכר בא להסדיר בעייה ועניין הגורמים לסבל רב לעמלים רבים , נועד להגן על שכר העבודה , לשמור על התמורה המגיעה לפועל בעד המאמץ והעבודה שהושקעו על ידו וכי נוסף לסבל שהלנת השכר גורמת לעובד הרי היא גורמת לליקויים חמורים בעצם זרימת העבודה ."

¹⁹ ר' בן ישראל , "משפוט יחסי העבודה – תמונת מצב ישראלית – הרהורים ראשוניים" , שנתון משפט העבודה א' , (תש"ן) 7 , 9 .

ד"ר סטיב אדלר מתייחס לנושא וסובר כי הטעם להגנה על השכר הוא מניעת קשיים מהעובד וממשפחתו, פגיעה ביכולת לפרוע חובות ולרכוש מוצרים בסיסיים, ואפילו סכנה של תלות וודאית בחובות²⁰.

עת הוגשה הצעת החוק לקריאה ראשונה גרס ח"כ יוסף אהרן - אלמוגי (מפא"י) כי החוק נועד לחסוך למשק את נזקי השביתות הרבות אשר נקטו העובדים בשל הלנת שכרם.

וכך אמר: "החוק המוצע בא להגן על שכרם של כל העובדים במדינה. אולם חשיבות מיוחדת וחיונית בחוק זה למקבלי שכר נמוך, לעולים חדשים, למחוסרי מקצוע ולעובדים בענפי עבודה נחשלים מבחינה משקית וכלכלית, שהם הסובלים העיקריים מהלנת השכר". (דיברי הכנסת - ישיבה 197 של הכנסת ה-3 מיום 03/12/1956).

הפיצוי העונשי יכול לעזור לעובד בעל ה"שכר הנמוך" לקבל מין ביטחון כלכלי ו"גב" כלכלי להחלטותיו, כאשר אינו יפחד לחפש עבודה אחרת או אינו יחשוש מאוד מפיטוריו.

עצם העובדה שהפיצוי "יעשיר" את העובד בעל ה"שכר הנמוך" יאפשר לו ויעזור לו לעמוד על שלו מול מעבידו ולממן פנייה לערכאות.

פיצויי ההלנה העונשיים יכולים לעזור לעובד להיפטר מן החשש שעלות שכירת עורך דין תגזול ממנו את הכדאיות שבמאבק משפטי צודק. ובכך ההתרעה מפני הלנת שכר תגדל ע"י פניית העובדים יותר ויותר לערכאות, ולמאבקים משפטיים.

²⁰ השופט ס. אדלר, "פיצויי הלנה: חוק ופסיקה" שנתון משפט העבודה, תשנ"ו – 1996.

טעמים נגד הטלת פיצויי הלנה עונשיים

הטלת פיצויים עונשיים ללא הסכמתם של המעבידים כופה על המעביד לממן מכיסם התעשרות של העובדים, שכן שיעור הפיצויים אינם משקפים את הנזק שנגרם לעובדים כתוצאה מהלנת שכרם. בנוסף הטלת פיצויים עונשיים עלולה לשמש "תמריץ" לעובד להכשיל את המעביד ולגרום לו להלין שכר באופן מלאכותי וכך לנצל את הדין לרעה ולהתעשר על חשבון המעביד באופן לא צודק ומרומה.

ועוד יכול להיווצר מצב שהמעביד לא משלם לעובדיו בשל קשיים כלכליים, ופיצויים העונשיים יוכלו להביא להתמוטטות הכלכלית, כאשר פיצויי ההלנה יוכלו להיות הקש ששבר את גב הגמל, ובנוסף העובדים שהדין ניסה להגן עליהם, יישארו ללא עבודה בלא כסף, וכך קיבלנו תוצאה הפוכה ממה שהחוק בא להגן עליו.

ובנוסף, עצם הטלת כפיית פיצויי הלנה עונשיים, פוגעת בחופש של שני הצדדים בדיני החוזים מעצם היותה כפויה, מה שנראה שפיצויי הלנה עונשיים מנוגדים לדיני החוזים ולחופש שיש לשני הצדדים.

ועוד מנגנון קביעתו של שיעור הפיצויים – אחוזים מן השכר, הוא בגדר מכשיל את החוק עצמו. שכן מנגנון זה מטיל על המעביד של עובד עשיר, המשתכר פי כמה וכמה מן השכר הממוצע, נטל פיצוי גדול מאוד.²¹ ומצד שני מטיל על מעביד של עובד עני, התומך במשפחה בת כמה נפשות מתוך משכורת צנועה, נטל פיצוי קטן. וכך יוצא שכשאר טעמי החוק אינם אמורים להצדיק מתן הגנה כזו גדולה משום שהעובד עשיר, מספק החוק הגנה גבוהה יותר ודווקא כשאר טעמי החוק מצדיקים הגנה יתירה, משום שהעובד עני, החוק מספק הגנה פחות טובה.

²¹ מ' מירוני, "מיהו המעביד – הגדרת יחסי עובד מעביד בתבניות העסקה מודולאריות", עיוני משפט ט' (תשמ"ג) 40, 43.

סעיף 18 לחוק : הפחתת פיצויי הלנת שכר

סעיף 18 לחוק הלנת השכר קובע שני שלבים , בדרך להפחתת פיצויי הלנה , וחובה על המעביד לעבור דרך שני שלבים אלו בכדי שיתקיים הפחתת הפיצויים .

שלב ראשון , בכדי שלבית הדין תהיה סמכות להפחית את פיצויי ההלנה , צריך שיתקיים אחד מן התנאים הקבועים בחוק שהם : " שהשכר הולן בשל "טעות כנה" , בשל "נסיבה שלמעביד לא הייתה שליטה עליה", או בשל "חילוקי דעות בדבר עצם החוב, שיש בהם ממש" - "ובלבד שהסכום שלא היה שנוי במחלוקת שולם במועדו".²²

שלב שני , שלפיו גם אם מוסך בית הדין להפחית פיצויי הלנה , אינו מוכרח לעשות כך . למרות שהתקיים אחד מן התנאים הקבועים החוק , כלומר גם אם המעביד עבר את השלב הראשון שכן התקיים אחד מן התנאים , עדיין מוטל עליו הנטל לשכנע את בית הדין להפעיל שיקול דעת ולהפחית את פיצויי ההלנה.²³

אך ישנה בעיה בפסיקה , כאשר בית דין לא איבחן כראוי את שני השלבים , ואינו שם לב שיש צורך לתת לכל שלב תוכן שונה , ולאור ליקויים אלו שבחוק עולה שאין זה רצוי לשלול את שיקול דעתם של בתי הדין.

ועל כן היה ראוי להרחיב את השלב הראשון כמה שיותר – פעולה אשר ניתנה על ידי בתי הדין באמצעות מתן פרשנות מרחיבה לתאים שבסעיף 18 לחוק.²⁴

²² מ' גולדברג , "פסיקת בית הדין לעבודה עפ"י עקרונות המשפט המנהלי" , ספר לנדוי , (תל אביב תשנ"ה , כרך ב) , 699 בעמ' 701.

²³ השופט ס. אדלר , "פיצויי הלנה: חוק ופסיקה" , שנתון משפט העבודה , תשנ"ו – 1996 .

²⁴ ר' בן ישראל "משפוט יחסי העבודה – תמונת מצב ישראלית – הרהורים ראשוניים" , שנתון משפט העבודה א , (תש"ן) 7 , 9 .

השוואת המשפט העברי והמשפט הישראלי

המשפט העברי כיום הוא כלי עזר לחקיקה וככלי לפרשנות משפטית ע"פ חוק יסודות המשפט למחוקקים, ולשופטים של ימינו בעוד שהם נעזרים במקורות מן המשפט העברי וחוקים בכדי לבסס את דעתם, לכן המשפט העברי ודעותיו וחוקיו חשובים לנו עד כדי כך כיום.

המשפט העברי ומקורותיו שהצגתי לעיל יש בהם להעיד אודות חומרת הלנת השכר לפי התורה, ועד כמה המקורות היהודיים התייחסו לאיסור זה בחומרה, אך במשפט העברי מתייחסים לאיסור זה כפחות חמור בעוד שנותנים הקלות למעבידים, והפחתות בתשלום הפיצויים.

במדינת ישראל קיים "חוק הגנת השכר, תשי"ח – 1958", ובו יש חובה לשלם לעובדים במועד הקבוע, אך בדין הישראלי החוק מאפשר עיכוב יותר משהמשפט העברי סובר, כך קובע למשל לגבי שכר עבודה חודשית: "יראו אותו (את השכר) מולן מהיום השישה עשר לאחר מועד זה". המשפט העברי חוזר ומדגיש על מיידות התשלום לעובד, עיקרון זה נכנס לתודעת המחוקקים של ימינו, והם קובעים על תשלום שכר במועד שנקבע, ואלו שילינו שכר יועמדו לדין.

סיכום

בעבודה זו חקרתי את נושא הלנת השכר תוך התייחסות למשפט העברי ולמשפט הישראלי.

בחלק של הלנת השכר תוך התייחסות למשפט העברי הבאתי מקורות להלנת שכר מתקופת המקרא, ולדיונים שונים והתייחסותם של חכמי המקרא, בתקופת שונות, בנושא הלנת השכר. בנוסף התייחסתי לעונש במשפט העברי בנוגע להלנת שכר שברובה סנקציה שמקורה בידי שמיים .

בחלק של הלנת השכר תוך התייחסות למשפט הישראלי בחנתי את הוראות חוק הגנת השכר , ופיצויי הלנת השכר, הסקתי מסקנה שלפיה פיצויי הלנת שכר הם ממשפחת הפיצויים העונשיים , ע"י השוואה שעשינו בין השניים .

ביבליוגרפיה

חקיקה

חוק הגנת השכר, תשי"ח – 1958

חוק פיצויי פיטורין תשכ"ג – 1963

פסיקה

ע"ע 1242\00 עירית לוד נ' אבלין דהן, פס"ד מיום 28.07.05

ע"ע 5139\05 רפאל ברנז נ' המועצה הבתית בת ים, פס"ד מיום 18.1.09

ספרות

ר' בן ישראל, "משפוט יחסי העבודה - תמונת מצב ישראלית – הרהורים

ראשוניים" שנתון משפט העבודה א (תש"ן) 7, 9

ד"ר שילם ורהפטיג, "דיני עבודה במשפט העברי", ת"א תשכ"ט

דר' יובל סיני, "פיצויים בגין הלנת שכר", המרכז ליישומי משפט עברי, המכללה
האקדמית נתניה, תשס"ז

מאמרים

השופט ס. אדלר "פיצוי הלנה: חוק ופסיקה" שנתון משפט העבודה, תשנ"ו – 1996

מ' גולדברג, "פסיקת בית הדין לעבודה על פי עקרונות המשפט המינהלי", ספר לנדוי

(תל אביב תשנ"ה, כרך ב)

מ' מירוני, "מיהו המעביד – הגדרת יחסי עובד-מעביד בתבניות העסקה מודולאריות",

(תשמ"ג)

פרופ' נחום רקובר , "המסחר במשפט העברי" , ירושלים 1987 , עמ' 137-148 ,

182-214

משפט עברי – ספרות הפסיקה

רמב"ם , משנה תורה , הלכות שכירות , הלכות א-ב

שולחן ערוך , חושן משפט , סימן של"ט , סעיף ח'

הזוהר , פרשת קדושים , פסקה פ"ד

מקורות קדומים נוספים

איכה , פרשה א' , פסקה ח'

ספר דברים , כ"ד , י"ט - ט"ו

ספר ויקרא , י"ט , י"ג

ספר מלאכי , ג' , ה'

ספר משלי , ג' , כ"ח

תלמוד בבלי , בבא מציעא , קי"א , ע"א